

אנדה עמיר (פינקרפלד)

התווה לעולם

(עם הענקת פרס ברנר לשירי ש. שלום)

ספר גדול, עבה, ספר "קלסי", צורתו בלבד אומרת: כבדני. יש בספר כזה משום סכנה: גניזה. נאה הוא לארוך. אך לא כן ספרו של ש. שלום. לו סכנה כזו אינה נשקפת, היא אינה קיימת כלל. יותר מדי "שלנו" הוא, מחיינו, מחווינו. תינו קורץ. בכל שעה יענה ויתן ביטוי להגיונותיך, לחייך-אתה. אם כי לא יפתיענו עוד, כי אכן כמעט כל שיר בו ידוע לנו, ואף זכור לנו יפה, מה מאד התרגשנו בקראנו בו לראשונה. זכור לנו הרטט בו הקבלנו פניו של כל שיר, כל חוברת חדשה ובה צרור של שירים המהווים תמיד שלמות אורגנית, אשר הפעימה את לבנו. אכן היינו "גומעים" את השירים עם הופעתם, ועוד זכור לי יפה כיצד "גמעת" גרעשת עד היסוד את הכרך הקטן בהופעתו, משירו הראשון ועד האחרון, וסביבי שקט הלילה רוחש-הסוד, ולמחרת מסרתי ל"דבר" שיר, פרי-הלילה, שהיה מוקדש לספרון קטן זה ובו אמרתי:

כָּךְ לְהִתְיַחַד עִמָּךְ בְּשִׁירָה, הַמְשׁוֹרֵר -
 וְעִמָּךְ לְדַעַת
 כִּי אֵין עוֹד לְדַעַת
 אֵךְ מֵעַט מְזַעַר מִשְׁפַּע-אֵין-קֶץ לוֹ,
 וְלִתְהוּת. --
 וְעִמָּךְ לְכַמָּה
 אֶל בְּלִתֵּי נֹדַע אֲשֶׁר לֹא יָבֹא
 בְּאֵין גְּבוּל לוֹ, לֹא תַחֲוֹם,
 עִמָּךְ כָּךְ לְכַמָּה, הַמְשׁוֹרֵר.

כך אז קראנו את שיריו בהופעתם לראשונה. כגילוי באו וסחפו. ועתה זכה לכנסם. וכחוט השני משתרגת אותה התהיה הראשונה בכל שירתו, על כל צורותיה. וצורות רבות לה, החל מצורת הסוניטות וחרוזי-פיוטים וגמור בשיר-עם פשטני או חרוז לבן. בכלם ניתן ביטוי לאדם הערטילאי העומד

לפני הקוסמוס ותהיה לסודותיו. ולא פלא הוא, כי אחד השירים שלו נקרא ביטהובן וארבע דפיקותיו, ואותן הדפיקות חוזרות ונשנות כנושא הסמוי מן העין, אך אתה שומע את הדפיקות הללו, והוא עצמו גם מכריז עליהן מדי פעם: "דופקת היד עלי דלת סגורה" ("אדם ותבל"), או "אדם איך? אני דופק בקרבך...". ("ממעמקים"). וכך אתה חש, כי הנה, עוד מעט וידפוק מי בשעה שאתה קורא: "יש לנו שכן ותיק — הוא המות".

וכן הוא בשירי השאר שלו, ובשירי האהבה; ועתים מעיק הסוד עד כדי אימה, והגך נשחק בפני גדלו; ועתים הגך משלים תוך היאוש האנושי חסר-הישע:

וְטוֹב כָּךְ.

יָאֵה כָּךְ

וְשָׁבַח לְצַעַר...

גם אם האימה והפחד בני־בית הם לנו, וגם אם הגך חש, כי "לא הכל כה פשוט בחצרות הבתים...". והוא כמעט נוגע בידיו ביסודות האלוהיים והשטניים שבנו, על כל מערומיהם, ואינו נרתע מלחזות באמיתם:

שָׂאֵר וְאֵל, אֵל וְשָׂאֵר

סָבִיב עוֹלָמוֹת טוֹחַ זֶר.

ובתהותו על עצמו ועל שירתו הוא שר:

אֵין וְאֵין!.. שִׁירִי, אֵתָה תִּנְקָם

נִקְמַת יֵשׁ מֵהֶם, קְדִישׁ יְתוֹם.

ובתהייתו הנצחית עומד הוא תמיד בדד כשליחו של העולם בפני כל הספירות, כחוסם בגבו בעד פחדי ההווה: "...אהבתי האדם — לכן אשב בדד...". זהו ש. שלום הקוסמי, שזוכר תמיד את פלא החיים האפוף מוות מכל עבריו, ופחדיו אורבים באלפי צורותיהם.

אך ישנו עוד ש. שלום אחד, ש. שלום הישראלי, הלאומי, המלווה כל הנעשה והנבנה בארץ באהבה גדולה, המגיב על כל תופעה בחיינו, על כל אסון ושואה,

נצחון או שאיפה — בשיר ההופך עם פרסומו לנכס העם, המושר בכל פה,
המלהיב, המעורר ומעודד, או זועק בתרעומת או אבל. כך הם שיריו שבאו
כליודי המאורעות :

כי אנשים עכברים אנחנו הזרעים שדוּתיהם בלילות.

או :

הם רצחוק, אחי.
מפני שאמה לא נוצרת לברח,
מפני שאמה לא ידעת לרצח —
הם רצחוק, אחי.

או :

שאלי, שרופה באש, בת שש... (בעיר הקודש טבריה).

או :

חמשה יצאו מולדת לבנות (בלדה)

או :

מה מלילה בחניתה?

ובהתלקח הכאב בבוא השואה על ישראל, עד כדי ליבוי השנאה, הוא שר :
שמרני, אלהים, משנא את אחי האדם

ולעמו המעונה הוא שר את שיר העידוד והתוחלת :

אינכם לכד. (ימי מפקד)

ותוך ברכה וחיוב של כל הקושי שבחיי עמנו הבונה על אף הכל :

טוב לחיות עם המות בעינים.
טוב לדעת: כל רגע — אחרון.

אנחנו בונים את ירושלים
כעולים לגרדום.

ומה תהומי הוא הכאב וגדולים הרחמים בשירו :
 נְהַלֵּי נָא, דוֹדֵי רַב' אֶהְרָ' לִי,
 אֶל אֱלֹהֵי שְׂאֵהֲבַתִּי וְאֵינָם.

וש. שלום כשומע את פעמי המשיח המתקרבים :
 אֵי שָׁם עַל גְּבוּלוֹת הַמְדַבֵּר
 חֲתִיָּם הַיְלִי יִשְׂרָאֵל. (על אלה שאינם).

או :

הוא גִּלְד, הָאָדָם הַחֲדָשׁ, רְאִיתִיו
 בְּבִקְרָ קוֹרֵן בְּשָׂדוֹת, בְּחֶרְעָאֵל.
 (און בן פלא)

ובאהבתו הגדולה לארץ הנהו גם צייר נאמן המתמוג בכל ישותו. עד כדי
 חדלון, עם הנוף אשר הוא מצייר, והוא מעלה אותו לפני הקורא כמו במטה
 קסם, חי, מחשי לפני עיניו :

עֲקַת עַרְבֵי-שָׁרֵב. קִיקִיחַ אֵין סָבֵר.
 שְׂדֵה צְהַב. פְּרִדָּס גְּדוּעַ. אֶפֶק אֶסֶר.
 (עלים בגנה)

או :

אֶפֶק בְּדִיל מְרֻדָּד, גְּדָם שְׂקָמָה בְּצִיָּה.
 תִּימְרוֹת-אָבֶק וְחֶרְחֹר רֹעִים בְּעֶרְטוּל הַפְּיָה.
 (ארץ קדם)

ישראלי חדש ומתחדש הוא ש. שלום, ואף יונק ממקורות קדומים ישראליות
 שרשית מאד — וכך היא גם שירתו בשני קטביה: קוטב התהיה לבריית
 האנוש בחדל, פחדיה וסודותיה, והקוטב השני, קוטב הישראליות הקמה לתחיה
 תוך סבל ודמים וכאב אין שיעור לו. היא שירת האומה כולה, שירתו של
 ש. שלום.